

SAKSBEHANDLER
Ole S e Eriksen

VÅR REF.
24/00044-2

DERES REF.

VÅR DATO
03.09.2024

DERES DATO

postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

Klima- og miljødepartementet
Postboks 8013 Dep
0030 OSLO

Riksantikvarens tildelingsbrev, oppdrag 2024 - Villreinfangsten på Dovrefjell og mulig oppføring på Norges tentative liste for verdensarv - Faglige anbefalinger for videre prosess

- Villreinfangsten på Dovrefjell vurderes for oppføring på Norges tentative liste for verdensarv.
- **Norsk verdensarvpolitikk:** Norge har en restriktiv tilnærming til nye verdensarvnominasjoner, med fokus på å sikre eksisterende verdensarvområder. Direktoratene er svært tilbakeholdne med å anbefale nominasjoner innenfor godt representerte kategorier og regioner.
- **ICOMOS og IUCN sine vurderinger:** Internasjonale eksperter har gitt råd om at prosjektet kan ha et visst potensiale, men stiller også klare krav til forbedringer og videre analyser.
- **Villreinfangsten som kulturlandskap:** Direktoratene vurderer at prosjektet må utvikles videre innenfor Unesco-kategorien "relikt kulturlandskap" under kriterium (v), der både kultur- og naturverdier inkludert villreinen med dens leve- og trekkområder ivaretas.
- **Behov for videre arbeid:** Miljødirektoratet og Riksantikvaren vurderer at det må gjennomføres videre analyser, og prosjektets innretning må revideres f r det kan ferdigstilles.
- Det er også nødvendig med forpliktende tiltak for å bedre bevaringsstatusen for villrein, f r en eventuell videre prosess med tanke på verdensarvnominasjon kan vurderes.
- **Forankring:** Alle berørte parter, inkludert lokale og regionale myndigheter, må være enige om en endret innretning av prosjektet samt forpliktelsene som følger med en eventuell fremtidig verdensarvstatus.

Vi viser til *Endelig tildelingsbrev 2024 for Riksantikvaren* og oppdragsliste, punkt 8 "Ferdigstille prosessen med å føre Villreinfangsten på Dovrefjell på tentativ liste i samarbeid med Miljødirektoratet, jf. statusrapport for arbeidet som leveres 1. desember

2023". Etter nærmere avtale med departementet er det enighet om at det ikke er mulig å ferdigstille prosessen med å føre Villreinfangsten på Dovrefjell på tentativ liste uten ytterligere bearbeiding av grunnlagsmaterialet. Innen 1. september skal derfor Miljødirektoratet og Riksantikvaren gi departementet sine faglige vurderinger knyttet til videre innretning av prosjektet og eventuell prosess for mulig oppføring på tentativ liste med bakgrunn i faglige råd og anbefalinger i rapportene fra ICOMOS (januar 2020) og IUCN (mars 2024).

Miljødirektoratets og Riksantikvarens svar har fem hovedpunkter:

- Informasjon om prosess
- Norsk politikk på verdensarvfeltet
- ICOMOS og IUCN sine vurderinger i lys av kriteriene for verdensarv
- Miljødirektoratets og Riksantikvarens vurdering
- Oppsummering

Informasjon om prosess

Prosjektet med villreinfangsten på Dovrefjell ble startet i 2004 av daværende Oppland fylkeskommune og Lesja kommune. Det har sterk lokal og regional oppslutning der en rekke kommuner og flere fylkeskommuner er og har vært involvert. Prosjektet er organisert med et styre med faglig, politisk og administrativ representasjon samt et sekretariat som ledes av nasjonalparkforvalter i Rondane-Dovre nasjonalparkstyre. Status for prosjektet og styrets sammensetning fremkommer på hjemmesiden <https://www.villreinfangsten.no/>.

Direktoratene er godt kjent med de viktige natur- og kulturmiljøverdiene som arbeidsområdet for "Villreinfangsten på Dovrefjell" har. Norge har et særskilt ansvar for den siste ville reinsdyrstammen i Europa og tilhørende habitater. Villreinen har levd i området i samspill med mennesker i opp mot 9 000 år, og det er en rekke arkeologiske og historiske kulturmiljøer- og minner knyttet til jakt og fangst, bosetninger med mer.

De faglige rådene og anbefalingene fra Unescos rådgivende organisasjoner er gitt etter en såkalt oppstrømsprosess hvor ICOMOS i august 2019 gjennomførte en rådgivende befaring i utredningsområdene for tentativ liste-prosjektene "Várjjat Siida: 12 000 Years of Indigenous Arctic Heritage" og "Villreinfangsten på Dovrefjell". I forlengelsen av dette vurderte fagekspertene i IUCN gjennom en litteraturstudie (nov.2022-mars 2024) om "Villreinfangsten på Dovrefjell" hadde potensiale for å fylle ett eller flere naturkriterier. Disse prosjektene ble sett i sammenheng da begge omhandler forholdet mellom mennesker og reinsdyr, og inkluderer kulturmiljøer og -minner knyttet til rein, jakt og fangst.

Meld. St. 18 (2023-2024) *Ein forbetra tilstand for villrein* ble behandlet i Stortinget 13. juni 2024. Stortingsmeldingen er avgjørende for de politiske føringene knyttet til villreinforvaltningen og ambisjonene når det gjelder mulig oppføring på Norges tentative liste for verdensarv.

Norsk politikk på verdensarvfeltet

Innledningsvis vil Miljødirektoratet og Riksantikvaren fremheve at norsk politikk på verdensarvfeltet har ligget fast gjennom flere år, med en svært restriktiv tilnærming til nye verdensarvnominasjoner og en tydelig prioritering av å sikre eksisterende verdensarvområder fremfor nye nominasjoner.

Regjeringen ved Klima- og miljødepartementet er ansvarlig for oppfølging av *Konvensjonen for vern av verdens kultur- og naturarv* i Norge. Regjeringens politikk på området er nedfelt i eget kapittel i Meld. St. 35 (2012-2013) «Framtid med fotfeste» fra Miljøverndepartementet, som er videreført i Meld. St. 16 (2019-2020) «Nye mål i kulturmiljøpolitikken» fra Klima- og miljødepartementet.

Gjennom verdensarvpolitikken følger Norge opp Unescos *Strategi for en bedre balansert, representativ og troverdig liste over verdensarven*. Strategien søker å begrense antall nominasjoner fra land og regioner som allerede er godt representert på Verdensarvlisten, samt fenomener og kategorier som allerede er overrepresentert.

Norge hadde plass i Unescos Verdensarvkomité årene 2017 – 2021. Vårt arbeid i komitéen fokuserte på oppfølging av strategien for en bedre balansert, representativ og troverdig verdensarvliste. Dette det vil si å arbeide på et faglig grunnlag for å rette opp skjevheter mellom kategoriene kultur (mange) og natur (få), mellom verdensdeler, hvor Europa er svært overrepresentert, og innenfor tematiske kategorier. Vi ser at disproporsjonaliteten øker, med stadig flere nye verdensarvsteder fra Europa og med betydelig overvekt på kulturarv. Direktoratene ser med bekymring på denne utviklingen og den kontinuerlig økende belastningen globalt på allerede pressede ressurser til forvaltning og håndtering av verdensarvsteder med store utfordringer, og et svært begrenset sekretariat i Unesco. Gjennom komitéperioden jobbet direktoratene aktivt med disse problemstillingene. Denne tilnærmingen fortsetter å ligge til grunn for våre vurderinger knyttet til mulige nye verdensarvområder i Norge.

Steder og områder på en tentativ liste kan få status som verdensarv dersom de oppfyller kravet om 'fremragende universell verdi' (Outstanding Universal Value, OUV). Dette innebærer å tilfredsstillende minst ett av 10 kriterier for verdivurdering samt å tilfredsstillende krav om integritet (helhet, intakthet) og autentisitet (ekthet), og at tilstrekkelig vern og forvaltning er på plass for å sikre dette. Verdiene skal ha en betydning som overskrider nasjonalstatens grenser, og være sikret for nålevende og kommende generasjoner.

Retningslinjene for gjennomføring av verdensarvkonvensjonen para 49 fastslår at: *Med "fremragende universell verdi" menes at den kulturelle verdien eller naturverdien er så eksepsjonell at den er grenseoverskridende og har betydning for både nålevende og framtidige generasjoner av hele menneskeheten.* Videre fra para 52: *Det er ikke meningen at konvensjonen skal sikre vern gjennom oppføring på verdensarvlisten av alle områder som er av stor interesse, betydning eller verdi, men bare et selektivt utvalg av de aller mest framtreddende av disse sett fra et internasjonalt synspunkt. Man kan ikke regne med at et område som har nasjonal eller regional betydning, automatisk vil bli tatt opp på Verdensarvlisten.*

Med bakgrunn i redegjørelsen over er Miljødirektoratet og Riksantikvaren tilbakeholdne med å anbefale nye kulturarvsnominasjoner fra Europa. Norges tentative liste per i dag omfatter en kultur-, en natur- og tre blandet natur-/kulturarv. Ytterligere arbeides det med en mulig kulturoppføring med samiske, arkeologiske kulturminner i Varangerområdet.

Verdensarvlisten per i dag består av 1223 områder. Av dette er 952 verdensarvområder (ca 78%) innskrevet som kulturarv, 231 (ca 19%) som naturarv og 40 (ca 3%) som blandet natur- og kulturarv. Europa og Nord-Amerika har ca 47% av disse verdensarvområdene. 181 land har fått sine tentative lister vedtatt av verdensarvkomitéen, med totalt 1745 oppføringer. Av disse er 1133 oppført med kulturverdier, 396 med naturverdier og 216 med både natur- og kulturverdier. Erfaringsmessig ser vi også at det i de årlige møtene i verdensarvkomitéen skrives inn en stor overvekt av kulturarvområder.

Direktoratene mener det er viktig for Norge å fortsette arbeidet med å unngå ytterligere skjevheter på verdensarvlisten. Konvensjonen er unik i at den ser natur- og kulturarv som likeverdige størrelser, og den har en svært viktig funksjon for å nå globale og nasjonale natur- og klimamål.

Vurderinger knyttet til "Villreinfangsten på Dovrefjell" og mulig oppføring på tentativ liste

Anbefalingene fra Unesco sine rådgivende organer IUCN og ICOMOS antyder at "Villreinfangsten på Dovrefjell" har et visst potensiale for å møte kravene til OUV. Det er imidlertid også klare forbehold i disse faglige anbefalingene. Riksantikvaren vil være tilbakeholden med å anbefale en videre verdensarvprosess kun basert på kulturmiljøverdier (arkeologi). Dette er også i samsvar med rådene som er gitt av ICOMOS i deres rapport. Som det fremgår av IUCNs faglige vurdering, tilfredsstiller ikke naturmangfoldet i området naturkriteriene i verdensarvkonvensjonen. Det

beskrives at det kan være grunnlag for at villreinen inngår som en viktig delverdi i en eventuell nominasjon basert på kulturmiljøverdier i et større kulturlandskap.

ICOMOS vurderer i sin rapport at det er nødvendig med bredere og dypere komparative analyser knyttet til jakt og fangst av store pattedyr. Videre påpekes viktigheten av at utvalget av kulturmiljøer- og minner begrunnes tydelig gjennom den komparative analysen (s. 28ff).

Videre vurderer ICOMOS at potensialet for å møte kravene til fremragende universell verdi (OUV) i prosjektet kan ligge i en kombinasjon av arkeologisk materiale, kulturmiljø- og minner, jakttradisjoner med lang tidsdybde og estetiske kvaliteter i områdene. Samtidig er bevaring av villreinen som art og dens leveområder og biologisk mangfold avgjørende. ICOMOS vurderer derfor at naturverdier, inkludert villreinen som art og nasjonalparkene, kan inngå i et kulturlandskap, men rapporten presenterer en rekke konkrete anbefalinger knyttet til verdigrunnet for mulig OUV i prosjektet som må følges opp og konkretiseres (s. 30ff).

ICOMOS påpeker nødvendigheten av å avklare hvorvidt prosjektet skal utvikles som en serienominasjon basert på ulike kulturlokaliteter, et kulturlandskap og/eller et prosjekt basert på både natur- og kulturverdier. Uavhengig av dette stilles det krav til at forvaltningssystemet ivaretar villreinen som art gjennom forvaltningsstrategier som sikrer naturverdiene, inkludert de betydelige arealene som kreves for å opprettholde og sikre villreinenes naturlige trekk mønstre og -ruter. Det påpekes at områdene og villreinflokkene er fragmenterte og biologisk adskilte. I tillegg stilles det klare krav til at forvaltningssystemet må ivareta fremtidig påvirkning fra blant annet klimaendringer, jakt, gruvedrift og prospektering, transport, ulike infrastrukturtiltak og vindkraft. Det stilles også en rekke spørsmål knyttet til historiske og nåtidige lokalsamfunn, levende tradisjoner knyttet til jakt på rein, hvorvidt tradisjonell jakt på rein som beskrevet i prosjektet kan sies å være unikt og eksepsjonelt, koblinger til samiske kulturtradisjoner og historisk bruk av områdene med mer.

ICOMOS har videre vurdert prosjektets tilnærming til kriteriene (iii), (iv) og (v).

Kriterium (iii) *"Bear a unique or at least exceptional testimony to a cultural tradition or to a civilization which is living or which has disappeared."*

ICOMOS vurderer at argumentasjonen for kriteriet er relatert til kulturarven knyttet til villreinjakt, men at det ikke gis en klar beskrivelse av kulturtradisjonen dette foregår innenfor. En beskrivelse er viktig ettersom det er flere distinkte kulturtradisjoner i den større geokulturelle konteksten i nordområdene. Tettheten og variasjonen i kulturmiljø og -minner knyttet til villreinjakten er godt beskrevet, men den kulturelle konteksten og tradisjonene knyttet til disse må forklares. ICOMOS stiller også spørsmål ved

argumentasjonen om kontinuiteten i villreinjakten ettersom dagens jaktformer og jaktkultur er klart annerledes enn de historiske fangst- og jakttradisjonene. Argumentasjonen knyttet til kontinuitet vurderes som lite overbevisende slik det er beskrevet i prosjektet. Kriterium (iii) avvises like fullt ikke fullstendig, forutsatt at argumentasjonen som legges til grunn for å møte kriteriet endres.

Kriterium (iv) *"Be an outstanding example of a type of building, architectural or technological ensemble or landscape that illustrates (a) significant stage(s) in human history."*

Rapporten fra ICOMOS er tydelig på at dette kriteriet har svakest argumentasjon, og det påpekes at det ikke er klart hva slags typologi det dreier seg om (ensemble eller landskap) eller hvilke(n) historisk viktig fase(r) i menneskelig historie prosjektet knytter seg til. Villreinjaktens sosiale og økonomiske kontekst, geografisk utstrekning og skala, etterspørsel etter kjøtt, skinn, ben og horn er i liten grad beskrevet i detalj. Videre må det være tydelig hvordan historien som fortelles illustrerer viktig(e) utviklingstrekk i menneskelig historie, prosjektet er ikke tydelig knyttet til spesifikke/identifiserbare kulturtradisjoner eller tidsperioder.

ICOMOS poengterer også at argumentasjonen for et unikt og fremragende landskap svekkes av fokus på de rike og mangfoldige kulturminnene og -miljøene knyttet til jakt og fangst. For å styrke landskapsdimensjonen må disse jakt- og fangstlokalitetene knyttes sammen med blant annet bosetninger og handelsruter, samt kulturelle og landskapsmessige kontekster disse befinner seg i. Prosjektet for "Villreinfangsten på Dovrefjell" mener det er i samsvar med kategorien "organically evolved landscape" (para 47bis i retningslinjene). ICOMOS vurderer at en slik tilnærming potensielt kan være nyttig for videre utvikling av prosjektet, men understreker at det kreves videre arbeid for å møte kravene som stilles i retningslinjene for gjennomføring av verdensarvkonvensjonen.

Kriterium (v): *"Be an outstanding example of a traditional human settlement, land-use, or sea-use which is representative of a culture (or cultures), or human interaction with the environment especially when it has become vulnerable under the impact of irreversible change."*

ICOMOS vurderer at det er et potensiale for villrein som kobling mellom naturlandskapet og kulturmiljøene- og minnene, fra isen trakk seg tilbake og frem til nær fortid. Villreinen i samspill med minnene etter jakt- og fangstradisjonene gir en tydelig kobling mellom mennesker, naturmiljø og dagens landskap.

ICOMOS mener videre at argumentasjon knyttet til dette kriteriet bør styrkes gjennom tydeligere beskrivelser av hvordan bosetningsmønstre viser menneskelig samhandling

med naturmiljøet og jaktaktivitet, hvorvidt dagens jakt bidrar til en bærekraftig villreinpopulasjon, effekter av pågående og fremtidige klimaendringer og hvordan disse håndteres, kjennetegnene (jf. Retningslinjene for gjennomføring av verdensarvkonvensjonen para 82, engelsk originalbegrep "attribute") som formidler verdiene for kriteriet (kjennetegn knyttet til både natur- og kulturverdiene, materielle og immaterielle) samt naturdimensjonene som må legges til grunn for OUV hvis villreinen er et sentralt uttrykk for menneskelig aktivitet og interaksjon med naturen i områdene. ICOMOS påpeker at både villreinens leveområder og trekkruter kan tilsi at grenser og buffersoner må revurderes (s. 43f).

For å avklare om enkeltarter eller naturmangfoldet som helhet i de fire nasjonalparkene, Dovrefjell-Sunndalsfjella, Dovre, Rondane og Reinheimen, har potensial til å oppfylle ett eller flere av verdensarvkonvensjonens fire naturkriterier er det innhentet råd fra IUCN. De fire naturkriteriene er som følger:

- (vii) contain superlative natural phenomena or areas of exceptional natural beauty and aesthetic importance;
- (viii) be outstanding examples representing major stages of earth's history, including the record of life, significant on-going geological processes in the development of landforms, or significant geomorphic or physiographic features;
- (ix) be outstanding examples representing significant on-going ecological and biological processes in the evolution and development of terrestrial, fresh water, coastal and marine ecosystems and communities of plants and animals;
- (x) contain the most important and significant natural habitats for in-situ conservation of biological diversity, including those containing threatened species of Outstanding Universal Value from the point of view of science or conservation.

Kriteriene (vii) og (viii) anses som svært lite relevante av IUCN slik prosjektet er definert (s. 22-25), og vurderes derfor ikke nærmere av direktoratene for videre arbeid med "Villreinfangsten på Dovrefjell".

I rapporten av mars 2024 konkluderer IUCN slik (s. 33):

A. Nominasjon med kulturarv og villrein som grunnlag for en blandet natur- /kulturarv.

Villrein som kjennetegn vil med stor sikkerhet ikke kunne møte kriteriene (ix) eller (x). Kriteriene kan ikke fylles av enkeltarter (det kreves flere) og i tillegg merker IUCN seg også at bevaringstilstanden er dårlig grunnet forstyrrelser fra infrastruktur, trafikk og turisme med videre.

B. Kulturlandskapsnominasjon

IUCN anbefaler på det sterkeste at naturmangfoldet i området inkluderes i en eventuell kulturlandskapsnominasjon. Villrein vil, forutsatt at det iverksettes

tiltak for å bedre bevaringsstatus, kunne være et viktig kjennetegn i en slik nominasjon. Tiltak som beskrives er f.eks. å unngå fragmentering og forbedre mulighetene for villreintrekk. IUCN sier videre at det er viktig å merke seg at dette vil innebære behov for å sikre bevaring av reinens leveområder på arealer som går utover de nåværende arbeidsgrensene for en mulig nominasjon.

C. Nominasjon med kulturarv og naturmangfold som grunnlag for en blandet natur-/kulturarv.

Med middels sikkerhet har de fire nasjonalparkene lavt potensiale for å møte kriterium (x). Til tross for at naturarven innenfor utredningsområdet (de fire nasjonalparkene) har signifikant høyt biologisk mangfold av europeisk og mulig global betydning så fyller den ikke kriteriene for fremragende universell verdi, som er forutsetningen for å oppnå verdensarvstatus. Det anbefales derfor ikke at det arbeides videre med en tilnærming med såkalt blandet natur-/kulturarv.

Miljødirektoratets og Riksantikvarens vurdering

Direktoratene mener rådene fra IUCN er robuste og legger disse til grunn for vår faglige anbefaling. Behandlingen av Meld. St. 18 (2023-2024) *Ein forbetra tilstand for villrein* støtter også opp om en slik tilnærming, og i vedtak 783 ber Stortinget regjeringen gå videre med å sette 'Villreinfangst på Dovre' på Norges tentative liste for verdensarvområder. I innstillingen fra Energi- og miljøkomiteen som er grunnlaget for vedtaket pekes det på at anbefalingene fra IUCN skal inngå i vurderingene som gjøres.

Direktoratene legger til grunn at alternativ B er eneste hensiktsmessige tilnærming til videreføring. Analysene knyttet til hvorvidt det samlede naturmangfoldet eller enkeltarter kan oppfylle naturkriterier er grundige og konklusjonene er godt begrunnet av IUCN. Direktoratene merker seg videre at IUCN omtaler naturmangfoldverdiene innenfor utredningsområdet som nasjonalt og globalt betydningsfulle. Når det fra et kulturmiljøfaglig ståsted i tillegg pekes på verdien av naturmiljøet som ramme for de rike arkeologiske minnene, foreligger det grunnlag for et entydig faglig råd om at en eventuell nominasjon, for å lykkes, må ha landskapstilnærming både med tanke på innhold, avgrensing og forvaltning. Dette innebærer at:

- områdeavgrensingen må legge grunnlaget for at kulturmiljø og -minner for all framtid vil inngå i et landskap med rikt og velbevart naturmangfold;
- vern og forvaltning må ivareta hensynet til både kulturmiljø og -minner og naturmangfold;
- villrein, på grunn av særlig tilknytning til kulturmiljø, -minner og -tradisjon, utgjør en avgjørende del av området fremragende universelle verdi;
- gjennomføring av tiltak for å bedre bevaringstilstanden til villrein er en forutsetning for å kunne lykkes med en nominasjon;

- det siste også forutsetter aktive forvaltningstiltak i arealer som går ut over eksisterende naturvernområder.

En slik tilnærming er også i tråd med ambisjonene for gjennomføring av naturavtalen. Det er ofte et sammenfall mellom rikt kulturelt mangfold og biologisk mangfold innenfor samme arealer. Den nye naturavtalen (Kunming-Montreal-rammeverket for naturmangfold) forventer at alle statsparter anerkjenner tilleggsverdien ved biokulturelt mangfold. Dette er en verdi som forutsetter at kulturarv sees i sammenheng med naturarv og ikke isolert, og at det tas gjensidig hensyn gjennom vern og forvaltning. Rammeverket legger til grunn at dette er en forutsetning for å nå målene om å stanse tapet av natur samt for å nå 2050-visjonen om å leve i harmoni med naturen.

Vegaøyan verdensarvområde er eksempel på et slikt kulturlandskap hvor det er en forutsetning at naturmangfoldet opprettholdes og forbedres dersom verdensarvstatusen skal beholdes. Her er både fuglelivet med tilhørende økosystemer og kulturmiljø, -minner og -tradisjoner del av verdensarvområdets fremragende universelle verdi.

På tilsvarende måte vil en mulig framtidig nominasjon av "Villreinfangsten på Dovrefjell" som kulturlandskap innebære at bevaring av naturmangfold og villreinbestander blir en forutsetning for å lykkes med innskriving og for å opprettholde verdensarvstatus etter en eventuell oppføring på listen over verdens natur- og kulturarv. Dette vil stille krav til klare og tydelige avklaringer med tanke på områdets grenser, buffersoner, fremtidig arealbruk og langsiktig vern og forvaltning. På samme måte som verdensarvstatusen i Vegaøyan har konsekvenser for oppdrett og reiseliv med mer, vil en verdensarvstatus for villreinfangsten legge begrensninger på byggevirkosomhet, infrastruktur og reiseliv som legger press på miljøverdier i landskapet. Samtidig representerer en verdensarvstatus stor merverdi for regioner og lokalsamfunn som prioriterer vern og førsteklasses forvaltning av kulturmiljø og naturmangfold.

Miljødirektoratet og Riksantikvaren vil understreke at vi mener gjeldende norsk politikk på verdensarvfeltet er riktig og viktig, med en svært restriktiv tilnærming til nye nominasjoner, i samsvar med Unescos *Strategi for en bedre balansert, representativ og troverdig liste over verdensarven*. Norge skal etterleve strategiens ambisjon om å begrense antall nominasjoner fra land og regioner som allerede er godt representert på verdensarvlisten, på fenomener og kategorier som allerede er overrepresentert på listen etc. Direktoratene legger stor vekt på dette i våre faglige vurderinger og anbefalinger. I gjeldende stortingsmelding på feltet videreføres også prioriteringen om å sikre den verdensarven vi allerede har, fremfor nye nominasjoner.

Direktoratene er derfor svært tilbakeholdne med å anbefale oppføring på tentativ liste basert på kulturkriterier alene. En oppføring på tentativ liste er et tydelig signal om en intensjon om fremtidig nominering til verdensarvlisten.

Villreinmeldingen gir sterke politiske føringer i denne saken. Direktoratene vurderer med bakgrunn i rapportene fra ICOMOS og IUCN at det kan være et visst potensial for å bearbeide prosjektet videre frem til oppføring på tentativ liste som et kulturlandskap under kriterium (v), i Unesco-kategorien "organically evolved, relict landscape". Denne underkategorien av kulturlandskap er definert i Retningslinjene for gjennomføring av verdensarvkonvensjonen (para 47bis):

(ii) The second type is the organically evolved landscape. This results from an initial social, economic, administrative, and/or religious imperative and has developed its present form by association with and in response to its natural environment. Such landscapes reflect that process of evolution in their form and component features. They fall into two sub-types:

a) a relict (or fossil) landscape is one in which an evolutionary process came to an end at some time in the past, either abruptly or over a period. Its significant distinguishing features are, however, still visible in material form;

[...]

Det vil være en absolutt forutsetning at rapportene fra ICOMOS og IUCN følges opp i sin helhet. Dette vil kreve til dels betydelig arbeid med formulering av verdier og kjennetegn for å møte ett (eller flere) kriterier, betraktninger knyttet til integritet og autentisitet, samt vern og forvaltning. I dette ligger også nærmere vurderinger knyttet til arealene som kan inngå i et eventuelt fremtidig nominasjonsprosjekt og buffersoner for å ivareta villreinen som art i en naturlig kontekst.

En dypere og bredere komparativ analyse vil være avgjørende for å avklare argumentasjonen for verdikriterier og de fysiske kulturmiljøene og -minnene som legges til grunn for prosjektet. Dette vil også nødvendigvis inkludere betraktninger rundt ekskludering av kriteriene (iii) og (iv) som ICOMOS vurderer at har minst potensial.

ICOMOS stiller spørsmål ved bære- og motstandskraften i en nominasjon av et kulturlandskap basert på jakt gitt villreinens sårbarhet, fragmenterte leve- og trekkområder samt om effekten av klimaendringer kan gjøre det svært krevende å opprettholde et kulturlandskap basert på levende jakttradisjoner. Det vil følgelig være avgjørende hvordan en kulturlandskapstiltærning innrettes, enten som et levende/videreført historisk landskap eller som et såkalt reliktilandskap. Begge alternativer vil forutsette videre utdyping og argumentasjon. Direktoratene vil imidlertid på det sterkeste anbefale at en kulturlandskapstiltærning bør springe ut fra

verdiargumentasjon som bygger opp historien om villreinfangsten i et såkalt relikte landskap, jf. definisjonen over.

Det er selvsagt også avgjørende hvis prosjektet skal anbefales videreført som kulturlandskap at kjennetegnene som formidler kulturarven står seg verdensarvfaglig. Forutsetningen for å vurdere verdensarvstatus er som nevnt at det må tegnes opp en historie som griper utover stedet selv, på et slikt nivå at det har en fremragende verdi på universelt nivå, det vil si i global kontekst, som del av menneskehetens felles kultur- og naturarv. Historien må være universell, og samtidig er verdensarvkonvensjonen en konvensjon for fysisk natur- og kulturarv. Kun de aller fremste eksemplene i verden innenfor sin kategori kan vurderes som mulige kandidater for verdensarvlisten. Historien som søkes fortalt må komme til uttrykk gjennom de fysiske objekter/strukturer/miljøer som bærer vitnemål om dette. Disse fysiske objektene/strukturene/miljøene må ha tilstrekkelig vern og forvaltning for å ivareta verdiene de representerer for nålevende og kommende generasjoner.

Nye nominasjonsprosjekter er svært arbeids- og ressurskrevende, og har erfaringsmessig en mangeårig tidshorisont, også etter eventuell oppføring på tentativ liste. Oppføring på tentativ liste vil skape forventninger lokalt, regionalt og nasjonalt om videre oppfølging mot eventuell nominasjon. Direktoratene vurderer at det er viktig ved revidering av tentativ liste å nøye vurdere eksisterende oppføringer med tanke på potensiell videre oppfølging og hvordan Norge ønsker å prioritere disse.

For å kunne ferdigstille prosessen med eventuell oppføring på tentativ liste av Villreinfangsten på Dovrefjell må et endelig valg av konsept for prosjektet foretas, og følgende må konkretiseres og gjennomføres:

Verdier. Konkret og kortfattet beskrivelse av kulturlandskapets fremragende universelle verdi som et såkalt relikte kulturlandskap, der geografisk omfangsrike fangstanlegg forteller historien om en tidlig, og svært omfangsrik utnyttelse av en naturressurs. Historien må skildre et kulturlandskap av unik kvalitet med lang kontinuitet og stor tidsdybde frem mot vår tid, der livskraftige populasjoner av villrein i et habitat med få tekniske inngrep danner rammen omkring rike arkeologiske spor, inkludert jakt/fangst, bosetning, gravplasser, handel, transport med mer (et autentisk fangstlandskap i helhetlig kontekst).

Det må legges frem en oppdatert beskrivelse av materielle og immaterielle kjennetegn i landskapet som samlet gir området fremragende universell verdi. Samiske kulturminner, interesser og bruk av området må også inngå i verdivurderingene. Utgangspunktet må være en bredere og dypere komparativ analyse som bygger på det valgte konseptet. Dette vil kunne klargjøre verdigrunnlag, utvalg av komponenter og hvorvidt kulturmiljø og -minner som

inngår vurderes som universelle for menneskeheten, og er de beste representanter i sin kategori. ICOMOS og IUCN sine merknader og anbefalinger må følges opp.

Avgrensning. Oppdatert(e) kart som viser hvilke arealer som må inngå for å sikre at området får nødvendig helhet/integritet. I en slik avgrensning må alle aktuelle kjennetegn inngå i en helhetlig kontekst, med utgangspunkt i tidligere tiders jakt- og fangstanlegg som viser omfang/utbredelse, variasjoner i tid og rom, utforming og plassering av kulturminnene, avhengig av hvilken type naturlandskap de inngår i. Det er avgjørende at ICOMOS' anbefalinger og merknader innarbeides i en slik revidert avgrensning og oversikt over hvilke kjennetegn som inngår. Videre må en revidert avgrensning sikre at villreinen med tilhørende leveområder kan ivaretas. Alle kjennetegn som inngår i verdigrunnet må ligge innenfor avgrensningen.

Forvaltning. Mekanismer for helhetlig vern og forvaltning beskrives kort. Beskrivelse av påvirkningsfaktorer og bevaringstilstand inkludert status for gjennomføring av tiltaksplanene (ref. strategiske mål i villreinnmeldingen: "heilskapleg og restriktiv arealforvaltning i villreinfjellet, auka tilrettelegging av villreinvennleg ferdsel, betre villreinhelse, meir berekraftig bestandsforvaltning av villrein, målretta restaurering av leveområda til villreinen").

Forankring. Bekreftelse på at materialet som bygger på en revidert innretning av prosjektet er lagt frem for respektive kommunestyre, fylkeskommune, verneområdestyre og at det er enighet om at forpliktelsene som en potensiell verdensarvstatus innebærer vil følges opp.

Styret for prosjektet med sekretariatet har ansvaret for kunnskapsgrunnet, som vil ligge til grunn for en eventuell anbefaling fra direktoratene om oppføring på tentativ liste. Dette forutsetter at anbefalingene fra IUCN og ICOMOS svares ut i et revidert kunnskapsgrunnet. Med bakgrunn i IUCN og ICOMOS sine rapporter, samt direktoratenes faglige vurderinger og anbefalinger over, ser vi at det kan ligge betydelig arbeid med å bearbeide prosjektet videre for mulig oppføring på tentativ liste. Vi anbefaler at prosjektet setter seg inn i, og følger, Unesco sine veiledere for [tentativ liste](#) og [nominasjoner til verdensarvlisten](#).

Miljødirektoratet og Riksantikvaren vil være tilgjengelige for videre faglig veiledning og rådgivning i arbeidet med Villreinfangsten på Dovrefjell. Hvis prosjektet omarbeides med utgangspunkt i IUCN og ICOMOS sine rapporter og direktoratenes faglige anbefaling over, vil vi ha grunnlag for å gi faglig bistand ved utarbeidelse av et forslag til erklæring om potensiell fremragende universell verdi samt kvalitetssikring av tekst til utfylling av Unescos standardformat for oppføring på tentativ liste. Dette omfatter

kvalitetssikring av kunnskapsgrunnlaget knyttet til verdivurderinger og -argumentasjon, integritet og autentisitet med kart, avgrensninger, buffersoner, komponenter og kjennetegn som inngår, vern og forvaltning.

Oppsummering

Med bakgrunn i oppdrag i *Endelig tildelingsbrev 2024 for Riksantikvaren* knyttet til mulig oppføring av "Villreinfangsten på Dovrefjell" på Norges tentative liste for verdensarv, anbefaler Miljødirektoratet og Riksantikvaren at prosjektet videreutvikles i samsvar med rådene fra ICOMOS og IUCN og direktoratenes faglige vurderinger over.

Vi vurderer at det gjennom slik videreutvikling kan være potensiale for oppføring av "Villreinfangsten på Dovrefjell" på tentativ liste under kriterium (v), som et såkalt relikte kulturlandskap der både kultur- og naturverdier inkludert villreinen og dens leve- og trekkområder ivaretas.

Hilsen

Linda Veiby
konstituert avdelingsdirektør

Ole Søre Eriksen
seniorrådgiver

Brevet er elektronisk godkjent uten underskrift

Kopi til: Miljødirektoratet, Postboks 5672 Sluppen, 7485 TRONDHEIM

Vedlegg: 1. Report on the ICOMOS Upstream Process for Varjjat Siida and Reindeer Hunting Area (Norway) (January 2020)
2. IUCN Upstream process report Dovrefjell (March 2024)